

Interjú Szabadi Ernő Loránddal

marosvásárhelyi szociális munkás

Milyen típusú szálláslehetőségek vannak Romániában? (pl. M.o.-n nappali/éjjeli melegedő - ideiglenes szállás - szociális lakások - munkásszálló stb)

Alapvetően a romániai (ezen belül minden történelmi régió: Erdély, Bánság, Székelyföld, Királyföld, Partium, Olténia, Munténia, Dobrudzsa, Moldva)¹ szociális szolgáltatások rendszere két nagy típusra osztható: rezidenciális, tehát bentlakó és nappali (foglalkoztató)központokra.² A bentlakó otthonok intézményeit illetően számos alcsoport kerül meghatározásra: (1) szocio-medikális központok krónikus betegségben szenvedők, idősek, illetve végstádiumú egészségügyi problémával küszködők részére; (2) függőbetegek számára fent tartott detoxok/rehabilitáló központok; (3) idős személyek számára fenntartott gondozóközpontok; (4) felnőtt sérültek számára kialakított gondozóközpontok; gyermekvédelmi otthonok; (5) anya-gyerek számára fenntartott gondozóközpontok; (6) fiatal felnőttek számára kialakított központok; (7) családon belüli erőszak áldozatai számára kialakított központok; (8) hajléktalanok számára létrehozott központok; (9) emberkereskedelem áldozatai számára fenntartott központok; (10) más nehézségekkel küzdők számára fenntartott központok.

A hajléktalanok számára kialakítható központok sora két szolgálatot nevez meg:

1. Szociális integrációs/reintegrációs rezidenciális központok (8790 PFA-I);³
2. Éjszakai menhelyek (8790 PFA-II).

Az éjszakai menhelyek gyakorlatilag egy napi legfeljebb 12 órára igénybe vehető, ágyat/alvást biztosító épület, amelynek keretén belül lehetőség van a személyes higiéniára és egy kisebb személyes csomag megőrzésére. A szociális

¹ A mai általános értelemben vett Erdély, magába foglalja a temesi és szörényi Bánságokat (Temes és Krassó-Szörény megye), Székelyföldet (a hajdani Aranyos-, Csík-, Három-, Maros- és Udvarhelyszéket. Ma Maros megye kb. 40%-a, Hargita és Kovászna megye szinte teljes egésze, illetve 26 település a mai Fehér és Kolozs megye területéből); Királyföldet (a hajdani 7 szász szék területe, a mai Szeben, Brassó, Beszterce és Maros megye egyes részei); Partiumot (vagyis „részeket”, amely terület időnként Magyarországhoz, időnként az erdélyi fejedelemséghez tartozott különböző történelmi hatások, hódoltság miatt, ez által más típusú közigazgatási rendszernek volt a része). Egyébként Erdély 7 vármegyéből állt (Hunyad, Kolozs, Torda, Fehér, Szolnok, Doboka, Küküllő,), a többi fentebb is említett régió különálló közigazgatás-területi egység volt.

² Utoljára 2015-ben frissítették a szociális szolgáltatások nomenklatúráját (a 867-es számú határozat alapján)

³ Minden (licenzszelhető -államilag engedélyeztethető-) szociális szolgálat rendelkezik egy kóddal, amelyet feltüntetnek annak minden hivatalos dokumentumában.

integrációs otthonok vagy központok 24 órás szolgálatot biztosítanak a kliensek számára, kiegészítve a fiziológias szükségletekre összpontosító szolgálatokat pszichoszociális ellátással (pl. egyéni, csoportos tanácsadás, pszichológiai terápia, integrációs/reintegrációs foglalkozások, szakmai fejlesztés stb).

Romániában a szociális lakásokat elsősorban nem a hajléktalanok számára tartják fent, hanem más nehéz helyzetben lévő társadalmi csoportok részére. Természetesen nem zárják ki ennek igénylését illetően a hajléktalanokat sem, de a velük való munka egy távolabbi fázisában eshet szó esetükben az ilyen típusú lakások igénylésének lehetősége. A munkásszálló kizárólag egy adott vállalat vagy szakterület alkalmazottai által vehető igénybe. A nappali melegedők pedig ismételten nem csak a hajléktalanok számára van fenntartva (rajtuk kívül bármilyen más nehéz sorsú igénybe veheti ezeket), de ezek nem bent alvós központok, hanem a nappali foglalkoztató központok kategóriájába tartozik.

Mennyire veszik igénybe a hajléktalanok a lehetőségeiket? Inkább az utcán maradnak, vagy a különböző szolgáltatásokat veszik igénybe?

Általában a téli időszakban (Romániában prefektusi rendelet alapján, ez minden évben november 15 és a következő március 15 közé eső időszak) a hajléktalanok 95%-a igénybe veszi az éjszakai menhelyek szolgáltatását. A nyári időszakokban távol maradnak ettől, első sorban ezek belső rendszabályzataik, pontosabban ezek betartásának elkerülése miatt.⁴ Pl. a bent tartózkodási idő alatt nem szabad pszichoaktív szereket fogyasztani, de már ezek hatása alatt sem fogadható be senki, csak az elkülönítőbe.

⁴ Az említett 867-es határozat nem csak a szociális szolgáltatások típusait határozza meg, de ezek működési feltételeit, infrastrukturális és szakmai követelményeit, továbbá a belső rendszabályzatok meglétét és betartását mind az alkalmazottak, mind a kliensek esetében.

Vannak foglalkoztatások? (pl. M.o-n : AHA színpad (hajléktalan társulat) Fedél Nélkül (könyv, novella és újságírás, kiadás, terjesztés), Golgota ellátó (közösségi foglalkoztatások)

Vannak foglalkoztatások, amelyek első sorban a társadalmi integrációra összpontosítanak, a személyes probléma megoldásra, önismeretre, a munkába állás lehetőségére stb. Kevés szocializációs és szabadidős tevékenységre van lehetőség, ezek közül a hajléktalanszállókon kialakított kis-könyvtár használata, tv nézés biztosítása, társasjátékok használata áll a rendelkezésükre.

Van lehetőség felnőttoktatásra szociális alapon?

Van lehetőség felnőttoktatásra, képzéseken való részvételre, akár reprofilálódásra azok esetében, akik már rendelkeznek bizonyos szintű képzettséggel.

Ezek a szállások 'csak' szállások, vagy más tevékenységekre is alkalmasak? (étkeztetés, foglalkozás, tanulás, internetezés...)

Az első pontban leírtak alapján lehet különbséget tenni a szolgálatok között, illetve ezek ez alapján térnek el az általuk biztosított szolgáltatásokat illetően. Az éjszakai menhelyek csak a szállást biztosítják, míg a szociális integrációs központok sokkal szélesebb skálájú szolgáltatás csomagot ajánlanak.

Van hajlandóság a fejlődésre? Igénylik a fejlődés lehetőségét?

A fejlődés lehetőségét nagyon kevesen veszik igénybe. Személyes tapasztalataimból azt tudom mondani,⁵ hogy 200 személyből legfeljebb 3 hajlandó komolyan igénybe venni a személyes fejlődésére vonatkozó szolgáltatásokat és erőfeszítéseket is tenni azért, hogy a fejlődés látható legyen. Azt kiemelném, hogy 200 személyből akad 20-30, aki igényli a hasonló típusú segítséget, de amikor el kellene menni egy foglalkozásra, akkor nem jelenik meg ezen.⁶

⁵ 5 évet dolgoztam éjszakai menhelyen, amely idő alatt összesen hozzávetőleg 380-400 hajléktalant ellátva.

⁶ Ez azzal magyarázható, hogy bizonyos állami segélyezési programokban csak akkor vehetnek részt, hogy ha bebizonyítják a hajlandóságukat (beiratkozás egy képzésre, terápiára, közmunka végzése stb.). Egyébként minden tevékenység, program, képzés ingyenes.

Milyen arányban vannak a nők/férfiak/fiatalok/öregék/családok?

Arányok:

Jellemzően nagyobb mértékben képviseltetik magukat a férfiak (mondjuk 80-20% arány a férfi-női megoszlás). A fiatalok-öregék megoszlása viszonylag egyenlő (50-50%), ahogyan a családok és egyedülálló személyek aránya is.

Milyen önkéntes csoportok léteznek Romániában, akik kifejezetten ilyen ügyekkel foglalkoznak?

A romániai civil szervezetek struktúrája kissé bonyolultabb. Röviden összefoglalva, jellemzően általában véve a szociális területen ténykedő civil szervezetek megléte nagyon változó Románia történelmi régiói mezsgyéjén. Havasalföldön (Olténia, Munténia), illetve Moldvában és Dobrudzsában sokkal kevesebb civil szervezet működik, mint a mai értelemben vett Erdély területén. Ennek magyarázata a még mindig érezhető kulturális különbségekben keresendő, ezzel együtt a szociális érzékenységben, a társadalmi szolidaritásban, a multi-etnikus közösségek meglétében, amely együttélési minta a személyek nyitottságához merőben hozzájárult. Ugyanakkor a nyugati-típusú államberendezkedés, annak infrastrukturális rendszerével együtt kizárólag Erdélyre jellemző, míg a többi történelmi régió évszázadokon keresztül a keleti mintát követte (akár a bizánci birodalom, akár az oszmán fennhatóság, majd a szovjet unió részeként).

Visszatérve az alapkérdésre, Erdélyben számos olyan civil szervezet létezik, amely a szociális értelemben vett hátrányos helyzetűek számára igyekszik segítséget nyújtani, a karitatív étel vagy épp ruha-csomagok biztosításával kezdődően, a csoportos foglalkozásokon, a melegedőkön, a szocializációs terek biztosán keresztül, a képzésekig stb.

Mennyire vannak ezek a köztudatban? Mennyire jellemző az önkénteskedés, az erről szóló beszélgetések közösségekben, munkahelyen, iskolákban? Civil szerveződés jellemző, vagy inkább állami kereteken belül folyik ez?

Kellő mértékben jelen van minden erre vonatkozó információ a köztudatban (munkahelyeken, iskolákban, mindenhol). Sokan vállalnak önkéntes munkát (mind a fiatalabbak, mind az idősebbek). Állami intézmények és civil szervezetek esetében is van lehetőség az önkéntes tevékenységeket illetően. A „kaláka” fogalma amúgy is kifejezetten erős hatású volt egész Erdélyre nézve, így az évszázados gyakorlat valószínű átítatódott az önkéntesség világába, átalakult, de megmaradt.

Ezek a szállások hogy helyezkednek el városon belül? Eldugottak, vagy a város részeként, akár központi helyen is megtalálhatók?

Általában inkább a város periferiáján találhatóak ezek a szállások, de nem a város ipartelepein vagy ezek közelében. Ide a közszállítási eszközök igénybevételével is könnyedén el lehet jutni. Marosvásárhely esetében pl. egy hajdani munkásszálló tömbház került átalakításra egy egyébkénti lakónegyed közepén, Temesváron egy műemlék-épületektől hemzsegő utca egyik nagyobb lakóházában került kialakításra, Kolozsváron egy régi, már nem funkcionáló iskolaépületet adaptáltak, hogy néhány konkrét példát említsek.

Általánosságban hogy viszonyul a társadalom a hajléktalanokhoz?

Általában megvetően és sajnálkozóan egyszerre, annak ellenére, hogy ez igen ambivalens. Megvetik őket, mert nem akarnak változtatni az életükön, sorsukon (sokan úgy, hogy fogalmuk sincs, mi lehet az illető élettörténete, mivel küszködik, hogyan került oda, ahol van), de közben sajnálják őket, amit folytonos pénzbeli támogatással fejeznek ki (sokan sokszor kisebb összegeket adnak nekik sajnálatból). Ez a gyakorlat egyébként kártékony hatással van a hajléktalanokra, mert a befolyó összegek révén fent tudják tartani a gyakran káros életvitelüket (napi lerészegedés, szerencsejáték), de nem tudnak olyasmire költeni, ami esetleg kimozdítaná őket az állapotukból.⁷

⁷ Nem elég nagy a „támogatás” egy komolyabb egészségügyi beavatkozáshoz, de nem elég kicsi ahhoz, hogy a napi 1-2 liter magasabb alkoholtartalmú italt ne engedjék meg belőle maguknak. Noha változóak az adományok, de átlagban a napi 30-100 lejt (2350-7780 forint) „megkeresi” egy hajléktalan a kéregetéssel.

Lehet-e tudni, hogy aránylag mi a leggyakoribb ok, ami miatt utcára kerül egy ember? (betegség/függőség/mentális probléma stb)

Első számú okként a különböző függőségek és a válás emelhető ki, de az azonosított vagy azonosítatlan mentális zavarok és esetleges agresszív magatartás is előfordul (amelyek esetenként a kezelés nélküli mentális és viselkedés zavarok miatt gyakoriak). Az viszont egy igen érdekes kutatási-téma lehetne, hogy a függőségek miatt következik be a válás, majd a hajléktalanság vagy a válás következménye a függőség, majd a hajléktalanság.⁸

Hogy viselkednek a szociális munkásokkal? (együttműködő/segítségre fogékony/elutasító/erőszakos..)

A szociális munkásokkal általában együttműködően viselkednek mindaddig, amíg nem kell számukra kényelmetlen erőfeszítéseket tenni. Amikor erre kerülne a sor, akkor elutasítóak. Adott szinten ez természetes, sőt a szociális munkás szakmai szempontjait figyelembe véve, kizárólag addig szabadna elmenjen, amíg azt a kliense kéri/engedi. Nem erre gondolok, hanem arra, hogy amikor elméletileg leszögeznek valamit, az belefér, de amikor ennek a kivitelezésére kerül a sor, ellenáll.

⁸ Szakmai pályafutásom során ez egy szembetűnő dilemma volt, amelyre nem tudott senki egyértelmű válasz adni (természetesen mérhető adatokkal alátámasztva). Mindkét esetből igen sok van, de a kiváltó okot nem lehetett beazonosítani.